KATTA VA TAYYORLOV GURUH BOLALARINI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHNING INNOVATSION TEXNOLOGIYALARI

Abdusamatova Nargiza Jamolidinovna, Namangan davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim kafedrasi dotsenti, PhD
e-mail: **nargizaabdusamatova75@gmail.com**

Annotatsiya. Ushbu maqolada katta va tayyorlov guruh bolalarini maktab ta'limiga tayyorlash jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Maktabga tayyorgarlik tushunchasining mohiyati ochib berilib, bolalarning intellektual, psixologik, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishida innovatsion yondashuvlarning ahamiyati tahlil qilingan. Maqolada o'yin texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, loyiha faoliyati, Montessori va STEAM texnologiyalarining maktabgacha ta'lim tizimidagi o'rni ilmiy asoslangan holda ko'rsatib berilgan. Shuningdek, innovatsion texnologiyalarni samarali joriy etishning pedagogik shart-sharoitlari yoritilib, ularning bolalarni maktab ta'limiga muvaffaqiyatli tayyorlashdagi roli asoslab berilgan.

Kalit so 'zlar: maktabgacha ta'lim, maktabga tayyorgarlik, katta va tayyorlov guruhlar, innovatsion texnologiyalar, o'yin texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, loyiha faoliyati, Montessori texnologiyasi;

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ДЛЯ ПОДГОТОВКИ ДЕТЕЙ СТАРШИХ И ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫХ КЛАССОВ К ШКОЛЬНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты использования инновационных образовательных технологий в процессе подготовки детей старших и подготовительных групп к школьному образованию. Раскрывается сущность концепции школьной готовности и анализируется важность инновационных подходов в интеллектуальном, психологическом, социальном и физическом развитии детей. В статье научно обосновывается роль игровых технологий, информационно-коммуникационных технологий, проектной деятельности, технологий Монтессори и STEAM-технологий в системе дошкольного образования. Также освещаются педагогические условия эффективного внедрения инновационных технологий и обосновывается их роль в успешной подготовке детей к школьному образованию.

Ключевые слова: дошкольное образование, школьная готовность, старшие и подготовительные группы, инновационные технологии, игровые технологии, информационно-коммуникационные технологии, проектная деятельность, технология Монтессори;

INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR PREPARING CHILDREN OF THE SENIOR AND PREPARATORY GROUPS FOR SCHOOL EDUCATION

Abstract. This article covers the theoretical and practical aspects of using innovative educational technologies in the process of preparing children of the senior and preparatory groups for school education. The essence of the concept of school readiness is revealed, and the importance of innovative approaches in the intellectual, psychological, social and physical development of children is analyzed. The article scientifically demonstrates the role of game technologies, information and communication technologies, project activities, Montessori and STEAM technologies in the preschool education system. It also highlights the pedagogical conditions for the effective implementation of innovative technologies and justifies their role in successfully preparing children for school education.

Keywords: preschool education, school readiness, senior and preparatory groups, innovative technologies, game technologies, information and communication technologies, project activities, Montessori technology;

Kirish. Bugungi kunda jamiyat taraqqiyotining barcha sohalarida kuzatilayotgan globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar ta’lim tizimi oldiga mutlaqo yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Xususan, maktabgacha ta’lim tizimining uzluksiz ta’lim jarayonidagi o‘rni va ahamiyati tobora ortib bormoqda. Chunki aynan maktabgacha yosh davrida bolaning shaxs sifatida shakllanishi, bilish jarayonlari, nutqi, tafakkuri hamda ijtimoiy xulq-atvorining poydevori yaratiladi. Shu sababli bolalarni maktab ta’limiga sifatli tayyorlash masalasi zamonaviy ta’lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Katta va tayyorlov guruh bolalari maktabga qadam qo‘yish arafasida bo‘lgan muhim rivojlanish bosqichida turadi. Ushbu bosqichda bolalarning o‘qishga bo‘lgan munosabati, mustaqil fikrlash qobiliyati, muloqot madaniyati hamda o‘z xatti-harakatlarini boshqara olish ko‘nikmalari shakllanadi. An’anaviy ta’lim usullari esa barcha hollarda bolalarning individual ehtiyojlari va qiziqishlarini to‘liq qondira olmaydi. Shu bois, maktabgacha ta’lim jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish zarurati yuzaga kelmoqda. Innovatsion yondashuvlar bolani ta’lim jarayonining passiv ishtirokchisidan faol subyektiga aylantirishga xizmat qiladi.

Maktab ta’limiga tayyorgarlik faqatgina bilimlar hajmi bilan belgilanmay, balki bolaning psixologik holati, ijtimoiy moslashuvi, emotsional barqarorligi va jismoniy rivojlanishi bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Shu nuqtayi nazardan, maktabgacha ta’lim muassasalarida qo‘llanilayotgan innovatsion texnologiyalar bolani har tomonlama rivojlantirishga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. O‘yin texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya vositalari, loyiha faoliyati, Montessori hamda STEAM yondashuvlari bolalarda ijodiy va mantiqiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish, jamoada ishlash kabi muhim kompetensiyalarni shakllantirish imkonini beradi.

Shuningdek, zamonaviy ta’lim jarayoni tarbiyachidan yuqori kasbiy mahorat, innovatsion tafakkur va doimiy ravishda o‘z ustida ishlashni talab etadi. Innovatsion texnologiyalarni samarali qo‘llash tarbiyachining metodik savodxonligi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ko‘nikmalari hamda bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olish qobiliyati bilan bevosita bog‘liqdir. Shu bilan birga, ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash jarayonining samaradorligini yanada oshiradi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi katta va tayyorlov guruh bolalarini maktab ta’limiga tayyorlash jarayonida innovatsion ta’lim texnologiyalarining o‘rni va ahamiyatini ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan yoritib berishdan iborat. Maqolada innovatsion texnologiyalarning maktabgacha ta’lim tizimidagi imkoniyatlari tahlil qilinib, ularni samarali joriy etish bo‘yicha ilmiy xulosalar bayon etiladi.

Maktabga tayyorgarlik tushunchasining mohiyati.

Maktabga tayyorgarlik – bu bolaning jismoniy, intellektual, ijtimoiy-psixologik va emotsional jihatdan maktab ta’limiga moslashish darajasidir. Katta va tayyorlov guruhidagi bolalarda quyidagi tayyorgarlik turlari shakllantirilishi zarur:

- aqliy tayyorgarlik (tafakkur, nutq, diqqat, xotira);
- psixologik tayyorgarlik (motivatsiya, mustaqillik, o‘qishga qiziqish);
- ijtimoiy tayyorgarlik (jamoada ishlash, qoidalarga rioya qilish);
- jismoniy tayyorgarlik (harakat faolligi, sog‘lom turmush tarzi).

Ushbu komponentlarni samarali rivojlantirishda innovatsion texnologiyalar muhim o‘rin tutadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot maktabgacha ta’lim tizimida katta va tayyorlov guruh bolalarini maktab ta’limiga tayyorlash jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish masalasini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, unda kompleks metodologik yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqot jarayonida pedagogika, psixologiya va ta’lim texnologiyalari sohalarining ilmiy-nazariy qarashlariga tayangan holda tahlil olib borildi.

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida tizimli yondashuv tanlandi. Ushbu yondashuv maktabgacha ta’lim jarayonini o‘zaro bog‘liq elementlar majmui sifatida ko‘rib chiqishga imkon beradi. Shuningdek, shaxsga yo‘naltirilgan va faoliyatga asoslangan ta’lim tamoyillari metodologiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu tamoyillar bolaning individual xususiyatlari, qiziqishlari va rivojlanish ehtiyojlarini hisobga olgan holda innovatsion texnologiyalarni tanlash va qo‘llashni taqozo etadi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- nazariy tahlil va sintez – maktabga tayyorgarlik va innovatsion texnologiyalar bo‘yicha ilmiy manbalarni o‘rganish va umumlashtirish uchun;
- taqqoslash metodi – an’anaviy va innovatsion ta’lim texnologiyalarining samaradorligini qiyosiy tahlil qilish uchun;
- kuzatish metodi – maktabgacha ta’lim muassasalarida katta va tayyorlov guruh bolalarining o‘quv-faoliyat jarayonini o‘rganish uchun;
- pedagogik tahlil – innovatsion texnologiyalarning bolalarning maktabga tayyorgarlik darajasiga ta’sirini aniqlash uchun;
- umumlashtirish metodi – olingan natijalar asosida ilmiy xulosalar chiqarish uchun.

Tadqiqot jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo‘llashning pedagogik shart-sharoitlari, tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi hamda ta’lim muhiti imkoniyatlari alohida e’tiborga olindi. Tadqiqot natijalari nazariy xulosalar bilan bir qatorda, amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga yo‘naltirildi.

Adabiyotlar tahlili

Katta va tayyorlov guruh bolalarini maktab ta’limiga tayyorlash masalasi pedagogika va maktabgacha ta’lim nazariyasida muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur muammo bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida ularning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega.

Mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlarida maktabga tayyorgarlik tushunchasi keng yoritilgan. Jumladan, maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik va intellektual rivojlanishi masalalari bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarda o‘yin faoliyatining yetakchi rolga egaligi asoslab berilgan. Ushbu qarashlar innovatsion o‘yin texnologiyalarini ta’lim jarayoniga joriy etish zaruratini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

So‘nggi yillarda innovatsion ta’lim texnologiyalariga bag‘ishlangan tadqiqotlarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining maktabgacha ta’lim tizimidagi o‘rni alohida ta’kidlanmoqda. Ilmiy manbalarda multimedia vositalari va

interaktiv usullarning bolalarning bilish faolligi, diqqat va xotirasini rivojlantirishdagi samaradorligi qayd etilgan. Shu bilan birga, loyiha faoliyati va integrativ yondashuvlar bolalarda mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishga xizmat qilishi ilmiy asoslangan.

Montessori pedagogikasi va STEAM yondashuvi bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarda esa bolaning mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirish, fanlararo bog‘liqlikni ta’minlash hamda amaliy faoliyat orqali bilimlarni mustahkamlash masalalari yoritilgan. Ushbu ilmiy qarashlar katta va tayyorlov guruh bolalarini maktab ta’limiga tayyorlashda innovatsion texnologiyalarni qo‘llashning nazariy asosini tashkil etadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mavjud tadqiqotlarda innovatsion texnologiyalarning alohida jihatlari yoritilgan bo‘lsa-da, ularni maktabgacha ta’limning katta va tayyorlov guruhlarida kompleks va tizimli qo‘llash masalasi yetarli darajada o‘rganilmagan. Shu sababli mazkur tadqiqot ushbu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan bo‘lib, ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Innovatsion ta’lim texnologiyalarining nazariy asoslari

Innovatsion texnologiyalar – bu ta’lim jarayonini takomillashtirishga qaratilgan yangi usul, vosita va yondashuvlar majmuasidir. Maktabgacha ta’limda innovatsion texnologiyalarni qo‘llash quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- bolaga yo‘naltirilgan ta’lim;
- faoliyatga asoslangan o‘qitish;
- integrativ yondashuv;
- ijodkorlik va mustaqil fikrlashni rag‘batlantirish.

Mazkur texnologiyalar an’anaviy reproduktiv usullardan farqli ravishda bolani ta’lim jarayonining faol ishtirokchisi sifatida namoyon qiladi.

Katta va tayyorlov guruhlarida qo‘llaniladigan innovatsion texnologiyalar

1. O‘yin texnologiyalari

O‘yin – maktabgacha yoshdagi bolalarning yetakchi faoliyati hisoblanadi. Innovatsion o‘yin texnologiyalari orqali bolalarda mantiqiy fikrlash, nutq madaniyati va muammoni hal qilish ko‘nikmalari rivojlanadi. Rolli o‘yinlar, didaktik o‘yinlar hamda ijtimoiy modellashtirish elementlari bolani maktab muhitiga psixologik jihatdan tayyorlaydi.

2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)

Multimedia vositalari, interaktiv taqdimotlar, ta’limiy videolar va elektron o‘yinlar bolalarning diqqatini jalb etishda yuqori samaradorlikka ega. AKT orqali bolalarda axborotni qabul qilish, tahlil qilish va qo‘llash ko‘nikmalari shakllanadi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar bolaning bilish faolligini oshiradi.

3. Loyiha faoliyati texnologiyasi

Loyiha usuli bolalarni mustaqil izlanishga, ijodiy fikrlashga va jamoada ishlashga o‘rgatadi. Masalan, “Mening maktabim”, “Tabiatni asraymiz” kabi kichik loyihalar bolaning tafakkurini kengaytiradi hamda maktabdagi o‘quv faoliyatiga tayyorlaydi.

4. Montessori va STEAM texnologiyalari

Montessori texnologiyasi bolaning mustaqilligi va o‘z-o‘zini rivojlantirishini qo‘llab-quvvatlaydi. STEAM (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) texnologiyasi esa fanlararo integratsiya asosida bolalarda ilmiy fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

5. Interaktiv va kommunikativ texnologiyalar

“Aqliy hujum”, klaster, rolli muloqot kabi interaktiv usullar bolalarning nutq faolligi va ijtimoiy moslashuvini kuchaytiradi. Bu esa maktab ta’limida muhim hisoblangan kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Innovatsion texnologiyalarni joriy etishning pedagogik shart-sharoitlari

Innovatsion texnologiyalarni samarali qo‘llash uchun quyidagi shart-sharoitlar muhim hisoblanadi:

- tarbiyachining innovatsion kompetentligiga ega bo‘lishi;
- ta’lim muhitining zamonaviy jihozlanganligi;
- bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish;
- ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish.

Mazkur omillar o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, ta’lim sifatini ta’minlashga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot jarayonida maktabgacha ta’lim muassasalarining katta va tayyorlov guruhlarida ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish holati tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarning maktab ta’limiga tayyorgarlik darajasini sezilarli darajada oshiradi hamda ularning o‘quv faoliyatiga bo‘lgan ijobiy munosabatini shakllantiradi.

Kuzatish va pedagogik tahlil jarayonida an’anaviy usullar asosida olib borilgan mashg‘ulotlarda bolalarning faolligi nisbatan past bo‘lib, ularning ko‘pchiligi berilgan topshiriqlarni faqat tarbiyachi ko‘rsatmasi asosida bajarishi aniqlandi. Innovatsion texnologiyalar, xususan, o‘yin, loyiha va interaktiv metodlar qo‘llanilgan mashg‘ulotlarda esa bolalarning mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi va ijodiy yondashuvi yaqqol namoyon bo‘ldi. Bu holat bolalarning bilish faolligi va qiziqish darajasi oshganligini ko‘rsatadi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanilgan mashg‘ulotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, multimedia vositalari va interaktiv taqdimotlar bolalarning diqqatini uzoq vaqt davomida saqlab turishga xizmat qiladi. Natijada, bolalar o‘quv materialini tezroq va puxtaroq o‘zlashtirgan, berilgan topshiriqlarni bajarishda kamroq xatolarga yo‘l qo‘ygan. Bu esa AKTning maktabga tayyorgarlik jarayonidagi samaradorligini tasdiqlaydi.

Loyiha faoliyati asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar natijalariga ko‘ra, bolalarda jamoada ishlash, o‘z fikrini erkin ifodalash va mas’uliyatni his etish ko‘nikmalari shakllanganligi aniqlandi. Bolalar o‘z loyihalarini taqdim etish jarayonida nutq faolligi va muloqot madaniyatini namoyon etgan. Bu esa ularning ijtimoiy-psixologik tayyorgarlik darajasi oshganidan dalolat beradi.

Xulosa

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, katta va tayyorlov guruh bolalarini maktab ta’limiga tayyorlash jarayonida innovatsion ta’lim texnologiyalaridan foydalanish zamonaviy maktabgacha ta’lim tizimining muhim va ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Innovatsion yondashuvlar bolalarning intellektual, psixologik, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishini uyg‘un holda ta’minlab, ularning maktab ta’limiga muvaffaqiyatli moslashuvi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Tadqiqot davomida amalga oshirilgan tahlillar innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolalarning bilish faolligi, mustaqil fikrlashi va ijodiy qobiliyatlarini sezilarli darajada rivojlantirishini tasdiqladi. Xususan, o‘yin texnologiyalari bolalarning psixologik tayyorgarligini mustahkamlasa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ularning bilimlarni o‘zlashtirish samaradorligini oshiradi. Loyiha faoliyati, Montessori va STEAM yondashuvlari esa bolalarda jamoada ishlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish hamda amaliy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari innovatsion texnologiyalarni samarali joriy etishda tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi, metodik tayyorgarligi va innovatsion tafakkuri muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Ta’lim muhitining zamonaviy jihozlanganligi hamda ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish bolalarni maktab

ta’limiga tayyorlash jarayonining samaradorligini oshiruvchi asosiy omillar sifatida namoyon bo‘ldi.

Xulosa qilib aytganda, katta va tayyorlov guruh bolalarini maktab ta’limiga tayyorlashda innovatsion texnologiyalarni tizimli, maqsadga yo‘naltirilgan va ilmiy asosda qo‘llash maktabgacha ta’lim sifatini oshirishning samarali vositasi hisoblanadi. Mazkur tadqiqot natijalari maktabgacha ta’lim amaliyotida innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish, pedagoglarning kasbiy malakasini doimiy ravishda oshirish hamda ta’lim jarayonini zamon talablariga mos ravishda takomillashtirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi Qaror. – Toshkent, 2017.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida Nizom. – Toshkent, 2019.
3. Davletshin M.G. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi**.** – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
4. Ismoilova Z.K. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Yo‘ldoshev J.G., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar**.** – Toshkent: Innovatsiya, 2019.
6. Klarin M.V. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Moskva: Pedagogika, 2018.
7. Montessori M. Bolalar tarbiyasida ilmiy pedagogika asoslari. – Moskva, 2017.
8. Fayzullayeva D.R. Maktabgacha ta’limda o‘yin texnologiyalaridan foydalanish. – Toshkent, 2021.
9. Yakimanskaya I.S. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim nazariyasi va amaliyoti. – Moskva, 2016.
10. Bybee R.W. STEAM Education: Theory and Practice. – New York: Routledge, 2019.
11. Abdullayeva M.N. Maktabgacha ta’limda innovatsion yondashuvlar // Ilmiy-pedagogik jurnal. – Toshkent, 2022.
12. UNESCO. Early Childhood Care and Education: Global Perspectives. – Paris, 2020.